

Правното естество на пощенската марка*

проф. Петко Стайнов**

Анотация: Проф. Стайнов разглежда правното естество на пощенската марка, като разграничава пощата като обществена служба от частноправните отношения при договора за превоз по Търговския закон. Изяснява се характерът на пощенската марка като еднообразно доказателство за заплащане на такса и се припомня историята на възникването на идеята за универсалната пощенска марка във Великобритания.

Ключови думи: обществена служба, договор за превоз, поща, пощенска марка, такса, разходи

Службата на пощите, заедно с тази на телеграфите и телефоните, образува една от най-старите обществени служби. Това е една служба на съобщения, на пренос. Обаче този пренос на писма, организиран от държавата, не трябва да се смесва с транспортния договор от частното право, за който се говори и в Търговския закон (чл. чл. 384 и сл.). При пощата държавата не се явява како някакъв „превозвач“, както се изразява Търговския закон, а като *организатор на една обществена служба*, учредена с цел да се задоволи общата нужда¹ от редовно, бързо, общодостъпно и евтино предаване на кореспонденцията, която е във основата на съвременния културен живот. Тая голяма

* Публикувано в сп. „Телеграфопощенско и телеграфско дело“, 2, 1927.

** Петко Стоянов Стайнов (19.05.1890-24.07.1972 г.) е учен, политик и общественик. Следва правни науки в Гренобъл и Париж. Специализира в Лайпциг (1911-1912). Доктор на икономическите и правните науки на Парижкия университет. Почетен доктор на Варшавския университет. Преподавател (1923) и професор (1936) по административно право в Софийския университет. Ръководител на катедрата по административно и финансово право в Юридическия факултет на Софийския университет (1947-1963). Завеждащ секция по административно и финансово право в Института за правни науки при БАН (1948-1972). Член-кореспондент на БАН (1935), академик (1942), народен деятел на културата (1965). Член на Международния институт за публично право в Париж (1934), член на Международния институт за конституционна и политическа история в Париж (1936).

Директор на печата (1919-1920), Министър на железниците, пощите и телеграфите (1930-1931). Пълномощен министър в Париж (1934-1935). Министър на външните работи (1944-1946). Народен представител в периода 1923-1946 и в периода 1950-1972.

Автор на 18 монографии по публично право, на повече от 15 учебника, на над 160 студии, статии и прегледи на съдебна практика.

От 1920 г. е редовен сътрудник на сп. „Златорог“, където публикува разкази, есета, рецензии за литературни творби, отзиви за културни събития у нас и в чужбина. Журналистическата му кариера започва още от годините му на гимназист в Габрово, където е изключен от гимназията (1905) за участие в нелегални кръжоци и списване на социалистически ръкописен ученически вестник „Искрица“. По-късно обаче става сътрудник на в-к „Мир“ - орган на Народната партия, а след преврата на 09.09.1944 г. активно сътрудничи на в-к „Изгрев“ - орган на политически кръг „Звено“, както и на месечника за литература, политика и стопанство „Балкански преглед“.

Съпруг на писателката Анна Каменова, заедно с която са съавтори на пътеписа „*Индия, която видяхме и обикнахме*“ (1963).

¹ **Петко Стайнов**, Методи и служби на администрацията. С., 1924, с. 5. Върховният административен съд с решение от 5 декември 1924 г. изрично е признал пощата за обществена служба: „служи на колективността, а не е държавно лукративно предприятие“. Решение на ВАС – сп. „Юридическа мисъл“, г. VII, кн. 3, № 26824 г. Бел. авт., П. Стайнов.

обществена служба устройва не само масовото разнасяне на писма чрез железници, параходи, автомобили и аероплани, но и свързването и на най-малките села чрез пощенски трактове и междуселски куриери.

От възприемането на този принцип следват за пощата ред важни последствия. Обаче ние нямаме за цел сега основно да разглеждаме всичките в тая статия. Ще се ограничим да отбележим само някои от тях, а именно: че ръководните длъжностни лица, които уреждат пощата, се смятат като държавни служители; никой не може да бъде лишен от възможността да си послужи с тая обществена служба; наказанията и санкциите надхвърлят рамките на частноправния транспортен договор; отговорността не се подчинява на специални правила, стоящи вън от общите принципи на частното право и пр.

Едно от най-важните последствия от обстоятелството, че пощата се счита за обществена служба е, че за използването на услугата ѝ се предвижда предварително заплащане на една *такса*, която се изразява чрез пощенска марка, както това е установено и в чл. 34 от Закона за П. Т. Т.

Както е известно, пощите не са съществували винаги в сегашния си вид. Пощенската марка, която днес ни се струва най-простото и най-обикновено нещо, е била въведена всъщност много късно. Цели столетия пощата е пренасяла писма без пощенски марки и всеки си е заплащал в брой, според писмото и разстоянието, било при предаването, било при получаването.

От материална гледна точка пощенската марка е книжен знак, който се залепва върху плика и унищожаване с подвижното клеймо от станцията на местоподаването. С него се удостоверява, че писмото е свободно за препращане. В този му вид този знак с номинална стойност е бил употребяван дори още в XVII в. при пощите в Париж, а подпечатани пликосе са се срещали вече доста често в началото на XIX в. в Сицилия. Заслугата на Роуланд Хил се състои не в това, че измисли този знак върху пликосете, а че създаде от него едно *еднообразно*, общо помощно средство за пощенските администрации, за уверение, че таксата за пренос е платена.

На пръв поглед въпросът за пощенската марка изглежда незначителен, дори смешен. По подобие на ония, които някога са критикували Колумб, че не било голяма работа да се открие Америка, та е станало нужда да им се изложи историята за яйцето, така и сега, почти цял век след брошурата на Хил² – „Реформата в пощите, нейното значение и практичност“ (1837 г.) – на мнозина се струва, че въвеждането на пощенската марка не е било никаква реформа. Всъщност Английската пощенска администрация оказва най-голяма съпротива на проекта на Роуланд Хил да въведе една и съща такса – едно пени (около 10 ст. зл.) – за всички разстояния в Англия. Тя обяви проекта за фантастичен и му оспорваше всякаква приложимост. Защото никой не е могъл в началото на XIX в. да повярва, че е удобно и изгодно за всяко писмо, на каквото и да е разстояние, да се взема едно и също възнаграждение за пренос, установено с еднообразната пощенска марка.

Всъщност въвеждането на пощенската марка бе една съдбоносна реформа за пощата. Нейният успех бе необикновен. От Англия тя бързо се прехвърли по целия континент и създаде голямо улеснение в използване на пощите, като даде и извънредно голям тласък на разширението на пощенското дело. Това се дължи, преди всичко, на особеността ѝ, че тя е еднаква за всички разстояния в една и съща държава – нещо, което, наред с материалните ѝ особености, я правеше лесно употребявана, общодостъпна, практична.

² Сър Роуланд Хил (3 декември 1795 – 27 август 1879) е английски учител, изобретател и социален реформатор. Автор на идеята за пощенската марка (1840 г.), реформатор на пощенската система, системата на училищата в Англия и на влаковия транспорт. Бел. ред., В. Петров

Но какво е, наистина, пощенската марка? Тя е едно лесно достъпно, еднообразно доказателство, поставено върху самото писмо и установяващо, че е заплатена *таксата* за услугата, която държавата ще окаже чрез своята обществена служба, като отнесе и достави получателю писмото.

Така че, ние сме в случая пред една *такса за услуга*, оказана от една обществена служба. Поради това, *не трябва да се смята*, че, облепвайки едно писмо с необходимите пощенски марки, с пуцането му в обществената пощенска кутия, изпращачът сключва *договор за транспорт* с превозвача, в случая пощенското управление. Такъв би бил случаят, ако ние бихме били не пред обществена служба, не пред една институция от държавното право, а пред един частноправен случай. У нас, както това се установява и от самия закон за П. Т. Т., не е Търговският закон, който урежда тая материя на пренос, защото не сме пред никакъв частноправен договор или преди търговска сделка по чл. чл. 384 и сл. ТЗ. Функционирането на обществената служба, каквато е и пощата, се обуславя от принципите, които обуславят проявите на публичната власт и администрацията – от административното право.

Разширението службата на пощите направи от пощенските такси едно значително перо за държавните финанси, и на пощите започнаха да гледат като на *източник* за държавни приходи. Обаче, основното естество на пощата остава, че тя е *обществена служба*, предназначена да отговаря на нуждите на културата и благоденствието. Това двойно отнасяне с пощата оказва влияние върху размера на таксите; фискалното отнасяне с пощата целеше да добие повишаване, доколкото е възможно по-голямо, на пощенските такси. Но правилното схващане за предназначението на пощата диктуваше, щото управлението на пощите да не цели само печалба.

Не трябва, обаче, културното предназначение на пощата да се схваща по начин, че да се отказва всякакво възнаграждение за извършената услуга. Никой не може, излизайки от съображението за културната мисия на пощите, да иска безплатно използване на тези последните. Това би било и финансово невъзможно за държавата, нито дори и оправдателно от стопанска гледна точка, защото ще доведе и до пилеене и разхищение с услугите на пощата за безполезни работи.

Доходът от пощата днес е във връзка с покриването на разноските по издържането ѝ общо за страната. Тук обяснението на това ограничение се изразява не само в това, че сме пред една обществена служба, предназначена за общо ползване, но и в това, че сме изобщо в областта на таксите. *Пощенската марка се явява като една берия*. Като всека берия, тя цели да *покрие разноските* по издържане *изобщо* на службата. Ако тая берия, или такса, надминава така установения принцип, тогава разликата се явява като един данък, който е от рода на данъка върху оборота. Правилното разбиране естеството на пощенската служба, при нормални условия за държавните финанси, диктува да се не гони на всяка цена създаването на такъв данък над онова, което се поглъща от берията

Не че трябва винаги да се порицава всеки стремеж за добиване печалба от пощата, но тая печалба не трябва да нанася вреда на културните интереси, на които е предназначена да служи пощата. Всъщност марката за писмо между големите градове с масов пренос, винаги съдържа в себе си и данък тъй като доходът от марките на писмата за тия големи градове може лесно да покрие разхода по преноса; но обратно, разходът за пренасяне писмото в далечното затънтено село едва ли никога би могъл да се покрие с цената на марката, залепена на писмото – в тоя случай пощенската администрация дори

довнася от себе си, т.е. от онова, което добива от горния данък. Пощенската марка, като берия, цели да покрие разноските не на конкретно писмо, върху което е залепена, а на средното писмо. Разноските тук се разбират в смисъл на фактическите разноси по службата, осигуровката, олихвяването и амортизирането на вложения капитал с нормалната му печалба от 10%, свързана с нуждите на растящата служба и нововъведенията. Това е принципът, установен изобщо за таксите, и той е изрично прокаран от Закона за градските общини – чл. 89, ал. 14 в общинските такси.